

DİLİN KÖKENLERİ

Dessalles, Jean-Louis vd. (2014), Dilin Kökenleri (Çev. Atakan Altınörs), Ankara: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 112 s.

Arife Ece TOMBUL*

Gazi Türkiyat, Bahar 2014/14: 239-241

Dil, şüphesiz yüzyıllar boyunca üzerinde en çok düşünülen kavramlardan biri olmuştur. Özellikle dilin kökeni meselesi ilkçağlardan bugüne tartışılan ve hatta zaman zaman üzerinde tartışılması yasaklanan bir konu olarak gizemini korumaktadır.

Eski çağda dilin kökeni ile ilgili fikir yürütenler genellikle filozoflar olmuştur. Romalılarda, Lucretius Carus insanları dilin türlü seslerini çıkarmaya sevk edenin tabiat olduğu görüşünü savunur, ona göre eşyaların isimlerini doğuran şey de ihtiyaçtır. Vitruvius, dilin doğuşunu şiddetli bir rüzgâr nedeniyle ağaçların birbirine sürterek ateş almasıyla birlikte insanların önce korkup daha sonra birbirlerine bunun faydalarını anlatmaya çalışmasıyla açıklar. Bazı düşünürler ise dilin doğuşunu doğrudan doğruya taklidi sözlere bağlamışlardır.

Yunanlılarda Eflatun'a göre fikir dilden değil dil fikirden doğar, çünkü eşyaya ad vermek için önce onu bilmek gerekir. Aristo'ya göre dil tabii değil itibaridir. Sesler tabii ve ilahi olsa da onların kullanılışı beşeri ve ihtiyaridir. Epikür ise dillerin tabiiliğini kabul etmekle birlikte dünyadaki insanların farklı diller konuşmalarını psikolojik unsurlarla açıklamıştır.

Ortaçağ düşünürlerinin dillerin doğuşu meselesine bakış açılarını en çok etkileyen unsur dindir. İslam dünyasında, Kur'an'da Bakara suresinde geçen Allah'ın Hz. Âdem'e bütün isimleri öğretmesi Arap âlimleri için çıkış noktasıdır denilebilir. Örneğin, Allah tarafından Âdem'e öğretilen isimlerin çeşitli dillerde olduğu ve Adem'in evlatlarının da bütün bu dillerde konuşabildiği ve onlar yeryüzüne dağılınca farklı dillerin ortaya çıktığı görüşü yaygındır.

Hristiyan dünyasının konu ile ilgili görüşleri daha çok Eski Ahit'te geçen Âdem'in mahlûkatlara isim verdiği ve Babil ahalisinin dağılması sırasında dillerin türediği ile ilgili metinlerle alakalıdır.

Eski çağların felsefi, mitolojik ve dinî karakterli açıklamalarından sonra her ne kadar Descartes 17. yüzyılda dili, insanı hayvandan ayıran en belirgin özellik olarak

---

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara / TÜRKİYE.
a.ecetombul@gazi.edu.tr

tanımlasa da modern bilimin ilerlemesiyle hayvanların da kendilerine özgü iletişim yolları olduğu ortaya çıkmış ve dil olgusunun incelenmesinde yeni bir aşama kaydedilmiştir. Darwin'in 19. yüzyılda evrim kuramını ortaya atmasından sonra insan dilinin de evrimle ortaya çıkmış olabileceği tartışılmaya başlanmıştır.

Türkiye'de dilin kökeni ile ilgili teorileri Ragıp Hulusi Özdem *Dil Türeyişi Teorilerine Toplu Bir Bakış* adlı makalesinde ele almıştır. Michael Corballis'in *İşaretten Konuşmaya Dilin Kökeni ve Gelişimi*, Meritt Ruhlen'in *Dilin Kökeni*, Ernest Renan'ın *Dilin Kökeni Üzerine*, Steven Roger Fischer'ın *Dilin Tarihi* adlı kitapları ise konu ile ilgili dilimize tercüme edilen eserlerden bazılarıdır.

Bu yılın Ocak ayında yayımlanan *Dilin Kökenleri* adlı kitap da dilin nasıl doğduğunu ve nasıl geliştiğini üç farklı bilim adamının gözünden, disiplinler arası ele alan bir çalışma. Eseri, Ernest Renan'ın *Dilin Kökeni Üzerine* isimli kitabını da Türkçeye kazandıran Atakan Altınörs tercüme etmiş. Altınörs'ün ayrıca *İdealar ve Dil Bağlamında Locke ve Leibniz* ve *50 Soruda Dil Felsefesi* isimli iki telif kitabı mevcut.

Dilin Kökenleri'nin üç yazarı var: Yapay zeka ve kognitif bilimler profesörü Jean-Louis Dessalles, Paleoantropoloji profesörü Pascal Picq ve Matematik ve bilgisayar profesörü Bernard Victorri.

Üç ana bölümden oluşan kitapta ilk bölüm Pascal Picq'e ait: *Sözün Zamanı: Eklemli Dilin Ortaya Çıkışı*. Bu bölümde *Uçup Gitmiş Sözler Ve Epistemolojik Noksanlık* başlığında yazarın özellikle vurguladığı şey dilin kökeni hakkında bilimsel bir yol tutmak için *modern evrim teorilerinin çerçevesi içinde, bir yapının veya bir işlevin kökeni sorunuyla, o yapı veya işlevin dönüşümünü birbirinden hakkıyla ayırma* gerekliliğidir. Picq, çalışmasında bunu hedeflediğini açıkça belirtmiştir.

İkinci başlık *Dil Denen Şey*'dir. Burada yazar daha önce yapılmış kimi dil tanımlarından hareketle dilin ne olduğu sorusuna değinir. Aslında, bir anlamda bu tanımların eleştirisini yapar. Çünkü dil tanımlarının çoğu dilin işlevine dayalıdır ancak, kastedilen dil insan dili olduğu halde bu tanımlarda onun diğer canlıların dillerinden sadece ayırt edici özelliklerine değinilmemiştir. Yani esas sorun şudur: Bu işlevlerden ne kadar yalnızca insan diline ait?

Dilin Kökenine Doğru başlığında Picq öncelikle Chomsky ve Steve Pinker'in görüşlerine değinir. Bunları iki kelime ile ifade etmek gerekirse dil *doğuştan* ve *evrensel*dir. Bu bölümün diğer başlığı *Dil Evriminin Bir Taslağı*'dir. Bir önceki bölümde ve bu bölümde yazar çalışma alanı ile ilgili olarak insanın evrimleşme sürecindeki anatomik özellikleri üzerinde durmuş, maymun türleri üzerine yapılan çeşitli deneyleri ele almış ve dilin kökeni üzerine yapılan çalışmaların yalnızca *büyük disiplinler arası teşebbüslerle* gelişebileceğini ifade etmiştir.

Eserin ikinci bölümü Bernard Victorri'nin kaleme aldığı *Köken Dil Araştırması*. Toplamda on altı başlığı bulunan bölümün ilk üç başlığında, dil aileleri teorileri ve

bilhassa Meritt Ruhlen'in bu konu ile ilgili görüşleri üzerinde durulur. Victorri, Ruhlen'in tasavvur ettiği süper-aile fikrine katılmakla birlikte *aile*, *süper-aile* ve bütün bunların üzerinde yer alan bir *ana dil* fikrinin insanoğlunun ortaya çıktığı kadar eskiye tarihlendirilemeyeceğini iddia eder.

Sonraki iki başlıkta insanın evrim sürecinde dilin nasıl ortaya çıktığı meselesi tartışılmıştır. Konu ile ilgili genel kabul kelime hazinesinin eskiden beri mevcut ancak gramerden yoksun olduğu yönündedir. Victorri, insan dilinin avlanırken ya da çeşitli imalat süreçlerinde ihtiyaç doğrultusunda geliştiği görüşüne karşı çıkar. Ona göre, bu etkinlikler için proto-dil yeterlidir.

Sonraki bölümlerde, Dessalles'in dikkat çektiği insan iletişiminin *olaysal* ve *argümantasyon* işlevlerine ek olarak Victorri, *öyküleme* işlevine dayanan bir başka senaryo önermiştir. Bu senaryo, evrim sürecinin salt genetik yaklaşımını bir kenara bırakarak kültürel bir bakış açısı getirmesi bakımından dikkat çekicidir.

Üçüncü bölüm *Dil Etolojisi* başlığını taşır ve Jean-Louis Dessalles tarafından yazılmıştır. Dessalles, yukarıda da bahsettiğimiz, dilin *olaysal* ve *argümantasyon* işlevlerinin nasıl ortaya çıktığı yani insan dilinin bugünkü şekline nasıl geldiği konularını tartışır. Darwin'ci teori çerçevesinde dilin konuşana bir avantaj sağlaması gereklidir. Dessalles bu faydayı Yedikardeş kuşlarının davranışlarında gözlemlenebilen *dürüst sinyal teorisi* ile bağdaştırmış ve insanoğlunun işbirlikçi ve politik davranışlarıyla ilişkilendirmiştir.

Eserin bu üç ana bölümünden sonra *Notlar*, *Kaynakça* ve *Dizin* bölümleri yer alır. *Dizin* bölümü eserin orijinalinde yer almamaktadır. Altınörs, gerekli yerlerde dipnotlar düşmüş ve kavramlar ve adlar dizini eklemiştir. Dilin kökeni ile ilgili disiplinler arası bir çalışmanın ürünü olan bu eserin vardığı sonuçlar ve ele aldığı metotlar bakımından sonraki çalışmalara faydalı olmasını temenni ediyoruz.